

appélzaken GS

Rapport
deputaten

Generale Synode van de Gereformeerde Kerken Zwolle-Zuid 2008

Het auteursrecht van deze tekst berust hetzij bij de auteur, hetzij bij de Gereformeerde Kerken in Nederland. Voor alle zaken het auteursrecht betreffend kan contact opgenomen worden met het deputaatschap generaal-synodale publicaties via: publicaties@gkv.nl. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in wat voor vorm of op wat voor manier dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de rechthebbende, behoudens de uitzonderingen bij de wet gesteld.

INLEIDING

De Generale Synode van Amersfoort-Centrum 2005 heeft opnieuw, in navolging van eerdere generale synodes, een regeling voor de appèlprocedure vastgesteld en deputaten benoemd voor de behandeling van appèlzaken.

Volgens deze regeling bereidt het deputaatschap appèlzaken GS de besluitvorming over appèlzaken voor, uitmondend in een advies aan de generale synode. De generale synode neemt uiteindelijk de beslissing over het geschil. De tekst van de geldende *Regeling voor de appèlprocedure ad artikel 31 KO* – verder aangeduid als de Appèlregeling - vindt u als Bijlage I bij dit rapport.

Op dit moment, medio oktober 2007, heeft het deputaatschap een aantal appèlzaken in behandeling en merkbaar is dat betrokkenen op een eerder moment in appèl komen dan in het verleden: het opnemen van een termijn van drie maanden werkte positief.¹

Van geen enkele zaak is bij het opstellen van dit tussenrapport de behandeling zo ver gevorderd dat wij een advies kunnen uitbrengen. Op dit moment willen wij dan ook volstaan met een verslag van de werkzaamheden die buiten de directe behandeling van appèlzaken liggen. Wij zullen u aanvullend rapporteren als wij op basis van de appèlregeling aan u advies uitbrengen. Daarna zullen wij u afsluitend rapporteren (dus na het uitbrengen van de adviezen in alle zaken) en daarbij zullen wij zo nodig ook voorstellen doen voor een aanpassing van de werkwijze bij de behandeling van appèlzaken. Op dit moment valt nog niet te voorzien wanneer wij de aanvullende en de afsluitende rapportage kunnen uitbrengen.

Het deputaatschap is op grond van de appèlregeling bevoegd een ordemaatregel te treffen indien er sprake is van spoedeisendheid. Het is niet nodig gebleken van deze mogelijkheid gebruik te maken. Mogelijk was in dit verband het effect merkbaar van de instelling van een Commissie van Beroep in predikantszaken.

In het volgende hoofdstuk gaan wij nader in op de diverse onderdelen van de aan ons verstrekte opdracht.

¹ zie art. 1 van de Appèlregeling

INHOUDSOPGAVE

1.	Samenvatting	4
2.	Samenstelling deputaatschap	4
3.	De uitvoering van de opdracht	4
	3.1 Besluit GS Amersfoort-Centrum 2005	4
	3.2 Besluiten 4 en 5	6
	3.3 Besluit 6	6
	3.4 Besluit 8	6
	3.5 Diversen	7
4.	Conceptbesluit	7
	Bijlagen	8
I.	Regeling voor de appèlprocedure ad artikel 31 KO	8
II.	Notitie 'Revisie, beter: herziening in kerkelijke appèlzaken'	11
III.	Adressenlijst deputaten	18

1. SAMENVATTING

Het werk van deputaten appèlzaken ad art. 31 KO voltrekt zich voor een groot deel buiten het directe gezichtsveld van de kerken. De adviezen, die het deputaatschap voor de synode, in deze gevallen optredend als laatste rechtsinstantie in onze kerken, voorbereidt, worden vertrouwelijk aan de GS toegezonden, ongeacht de aard van de zaak. De synode beslist zelf of de zaak in de openbaarheid dan wel achter gesloten deuren behandeld zal worden. Op dit moment worden adviezen voorbereid voor een viertal zaken.

Een tweede opdracht aan deputaten is de bevordering van de kwaliteit van de rechtspraak in onze kerken op alle niveau's. Daartoe is opnieuw een conferentie belegd in 2006. Het verslag daarvan treft u onder andere aan op www.kerkrecht.nl. We stellen nu aan de GS voor om een meer gestructureerde cursus op te zetten voor (beginnende) deputaten appèlzaken.

Een punt dat tijdens de conferenties steeds weer onderwerp van gesprek bleek was het vraagstuk van revisie. Wat is dat precies, en aan welke voorwaarden moet revisie voldoen. Scheren we diverse vormen van revisie te veel over een kam? Is er onderscheid tussen het vragen van revisie van een uitspraak van de GS over bijvoorbeeld het huwelijk en het vragen van revisie over een zaak die in appèl behandeld is? In Bijlage II treft u hierover een uitvoerige notitie aan, waarin gepleit wordt om een duidelijk onderscheid te maken. Daarin wordt de term *herziening* voorgesteld daar waar het gaat om herziening van uitspraken in appèl en wordt een aantal criteria voor herziening geformuleerd. Concrete conceptbesluiten hierover zijn in de maak.

2. SAMENSTELLING DEPUTAATSCHAP

De Generale Synode van Amersfoort-Centrum 2005 benoemde de volgende deputaten (voor een overzicht van de adressen zie Bijlage III)

<i>primi</i>		<i>secundi</i>	<i>aftridend</i>
A. Bas, Kornhorn	2011	H.J. Boiten, Amersfoort	2008
J.P.A. Boersma, Hilversum	2014	R. Kelder, Nijkerk	2011
W. Haitsma (s), Harlingen	2008	P. Lourens, Zoetermeer	2011
D.A.C. Slump, Capelle a/d/ IJssel	2011	J. Ophoff, Zwijndrecht	2014
P.L. Storm, Vroomshoop	2011	H. Pathuis, Oldehove	2014
H.J.C.C.J. Wilschut, Bovensmilde	2008	D. Veurink, Zwolle	2008
		P.G.B. de Vries, Horst	2014

Medio 2006 was ds. H.J.C.C.J. Wilschut genoodzaakt vanwege gezondheidsredenen zijn functie als deputaat neer te leggen. Hij is niet als primus door een van de secundi vervangen. Wel zijn bij de behandeling van appèlzaken secundi ingeschakeld, zodat elke zaak door zes deputaten behandeld is. Ter synode hopen we met voorstellen te komen om in de per 2008 ontstane vacatures te voorzien.

3. DE UITVOERING VAN DE OPDRACHT

3.1 Besluit GS Amersfoort-C 2005

De Generale Synode van Amersfoort-Centrum 2005 besloot ten aanzien van deputaten appèlzaken GS het volgende:

Besluit:

1. deputaten voor appèlzaken GS décharge te verlenen onder dankzegging voor de door hen verrichte arbeid;
2. opnieuw een deputaatschap voor appèlzaken bij de generale synode te benoemen, dat de behandeling van bezwaarschriften op de generale synode voorbereidt; hiervoor zij verwezen naar de tekst van het rapport;

3. de termijn van appèl vast te stellen op een periode van drie maanden na verzending van het besluit van de particuliere synode;
4. de kerken op te roepen iedere uitspraak op een bezwaarschrift te voorzien van een motivering die aan de bezwaarde(n) wordt bekendgemaakt;
5. de meerdere vergaderingen op te roepen:
 - a. iedere beslissing op een bezwaarschrift te voorzien van een voorlichtende mededeling met betrekking tot het instellen van appèl binnen een periode van drie maanden;
 - b. personen aan te wijzen die een genomen besluit kunnen toelichten bij appèl;
 - c. een appèlregeling op te stellen die nauw aansluit bij de generale appèlregeling;
6. aan deputaten kerkrecht en kerkorde opdracht te geven om samen te werken met deputaten appèlzaken zodra er sprake is van zaken die de gang van zaken bij appèl betreffen;
7. de door de vorige synode vastgestelde "Regeling voor de behandeling van appèlzaken" aan te passen door wijziging van de artikelen 1, 7 en 17 en vast te stellen overeenkomstig de in bijlage 2 van het aanvullend rapport weergegeven tekst van de "Regeling voor de appèlprocedure ad artikel 31 KO";
8. het deputaatschap opdracht te geven een bijdrage te leveren aan de verbetering van de behandeling van appèlzaken door meerdere vergaderingen (toerusting van deputaten appèlzaken) en hiervoor een budget beschikbaar te stellen van € 3.000,--. Dit bedrag maakt deel uit van de al eerder ingediende meerjarenbegroting 2006 - 2008.

3.2 Besluiten 4 en 5

De GS van Amersfoort-Centrum 2005 heeft de kerken opgeroepen iedere uitspraak op een bezwaarschrift te voorzien van een motivering die aan de bezwaarde(n) wordt bekendgemaakt (*Besluit 4*). Ook heeft deze GS de meerdere vergaderingen opgeroepen iedere beslissing op een bezwaarschrift te voorzien van een voorlichtende mededeling met betrekking tot het instellen van appèl binnen een periode van drie maanden, personen aan te wijzen die een genomen besluit kunnen toelichten bij appèl en een appèlregeling op te stellen die nauw aansluit bij de generale appèlregeling (*Besluit 5*).

Wij kunnen niet overzien of alle kerkelijke vergaderingen daadwerkelijk gevolg hebben gegeven aan deze oproep. Naar onze indruk is er echter in de loop van de jaren wel degelijk sprake geweest van een verbetering van de werkwijze bij de behandeling van appèlzaken. Ook hebben deputaten in een schrijven in 2007 aan de PS-en deze regeling nog eens extra onder de aandacht van de mindere vergaderingen gebracht.

3.3 Besluit 6

Wij hebben uitvoerig contact gehad met deputaten kerkrecht en kerkorde en daarbij hebben wij vooral aandacht besteed aan het onderwerp revisie. Ook op de hierna nog te noemen studieconferentie in 2006 is revisie een onderdeel van bezinning geweest.

Het deputaatschap kerkrecht en kerkorde zal hierover uiteindelijk aan u verslag uitbrengen.

Zelf hebben wij ons gebogen over 'Revisie, beter: herziening in kerkelijke appèlzaken'. De betreffende notitie is als bijlage bij deze rapportage gevoegd (Bijlage II). Op de inhoud is commentaar geleverd door het deputaatschap kerkrecht en kerkorde. Wij zullen met dat deputaatschap overleggen over een optimale behandeling van dit onderdeel ter synode in samenhang met het bovengenoemde onderwerp revisie.

3.4 Besluit 8

In nauwe samenwerking met de Theologische Universiteit hebben wij (weer) een werkconferentie belegd op 11 november 2006 en daarbij hebben wij een korte schets gegeven van de behandelde zaken uit de vorige periode van drie jaar, aandacht gegeven aan het eigen karakter van kerkelijke rechtspraak en aan alternatieven voor appèlrechtspraak.

Tijdens het middagdeel van de conferentie waren er workshops over de onderwerpen revisie, de verhouding deputaten/meerdere vergadering en de praktische gang van zaken van de appèlprocedure.

Ongeveer 100 mensen, betrokken bij de behandeling van appèlzaken door een classis, een PS of de GS, hebben deze conferentie bijgewoond. Voorafgaande aan deze conferentie konden de deelnemers punten naar voren brengen en daarvan heeft een aantal mensen gebruik gemaakt. De deelnemers

hebben wij (digitaal) een verslag van de werkconferentie toegestuurd.² Wij zijn ervan overtuigd dat dergelijke conferenties in een behoefte voorzien.

3.5 Diversen

Het nieuw samengestelde deputaatschap heeft tot heden op onderstaande data plenair vergaderd:

- op 25 januari 2006: kennismaking met nieuw benoemde deputaten; terugblik en vervolg op de besluitvorming door de GS Amersfoort-Centrum 2005;
- op 16 februari 2007: de werking van de appèlregeling, mee naar aanleiding van ingekomen gedachten van kerkleden; de termijn voor het instellen van appèl; terugblik en vervolg op de studieconferentie van 11 november 2006; organisatorische zaken;
- op 8 juni 2007: vaststelling verslag studieconferentie 11 november 2006; opzet voor een cursus appèlrecht; bespreking van het punt revisie; organisatorische zaken;
- op 4 oktober 2007: vaststelling eerste tussenrapport; een mogelijke cursus voor deputaten; nogmaals: revisie.

Daarnaast hebben leden van het deputaatschap bijeenkomsten bijgewoond met leden van het deputaatschap kerkrecht en kerkorde en het deputaatschap generaal-synodale publicaties.

4. CONCEPTBESLUIT

Besluit:

1. deputaten voor appèlzaken GS décharge te verlenen onder dankzegging voor de door hen verrichte arbeid;
2. opnieuw een deputaatschap voor appèlzaken bij de generale synode te benoemen, dat de behandeling van bezwaarschriften op de generale synode voorbereidt;
3. het deputaatschap opdracht te geven een bijdrage te leveren aan de verbetering van de behandeling van appèlzaken door het organiseren van een basiscursus beginselen appèlzaken voor classicale deputaten en particuliere en hiervoor een budget beschikbaar te stellen van € 5.000,-. Dit bedrag maakt deel uit van de ingediende meerjarenbegroting 2009 – 2011.

Gronden:

1. voorbereiding door het deputaatschap appèlzaken GS kwam de zorgvuldigheid van de behandeling van appèlzaken ten goede, en leidde tot inzichtelijke besluitvorming;
2. in grote lijnen voldoet de huidige werkwijze goed.

Mocht uit de evaluatie van de appèlzaken die nu in behandeling zijn blijken dat een aanpassing van de regeling nodig is dan zullen we dat in een vervolgrapport melden.

² ook te vinden op www.kerkrecht.nl

BIJLAGE I**REGELING VOOR DE APPÈLPROCEDURE AD ARTIKEL 31 KO VAN DE GENERALE SYNODE VAN DE GEREFORMEERDE KERKEN IN NEDERLAND (REGELING 2005)****Indiening van een appèlschrift****Artikel 1**

Wanneer een kerkelijke vergadering of een lid van een van de gereformeerde kerken zich naar artikel 31 KO op de generale synode beroept, zal die kerk of dat kerklid het appèlschrift binnen drie maanden na verzending van het genomen besluit via e-mail dan wel schriftelijk in zeventvoud indienen bij het hieronder genoemde deputaatschap appèlzaken GS met een afschrift naar de kerk die is aangewezen als samenroepende kerk voor de eerstvolgende generale synode.

Artikel 2

De samenroepende kerk zal het appèlschrift op de voorlopige agenda van de generale synode plaatsen.

Artikel 3

Een appèlschrift dient in ieder geval de volgende elementen te bevatten:

1. een weergave van het besluit, de besluiten en/of de handelingen van de particuliere synode waarover geschil is gerezen;
2. een uiteenzetting van de bezwaren van de appellant, met redenen omkleed en (indien van toepassing) met feiten gestaafd;
3. een duidelijke omschrijving van wat de appellant van de generale synode vraagt.

Indien het appèlschrift gericht is tegen een uitspraak van de particuliere synode in appèl, bevat het appèlschrift tevens een weergave van het oorspronkelijke geschil.

Indien een appèlschrift niet voldoet aan deze vereisten, zal de appellant de gelegenheid krijgen zijn bezwaarschrift aan te vullen binnen een termijn die door het deputaatschap appèlzaken GS wordt bepaald.

Het deputaatschap vergewist zich ervan, dat de appellant de andere partij over zijn beroep op de generale synode heeft ingelicht.

Benoeming van een deputaatschap**Artikel 4**

Voor de voorbereiding van de behandeling van de appèlzaken die bij haar aanhangig gemaakt worden, zal de generale synode een deputaatschap instellen.

Artikel 5

Het deputaatschap appèlzaken GS zal bestaan uit zes leden en een aantal secundi. Zij worden voor drie jaar benoemd en kunnen herbenoemd worden. In het deputaatschap worden tenminste twee juristen en twee theologen benoemd. De generale synode wijst een van de deputaten als samenroeper en voorzitter van het deputaatschap aan.

Artikel 6

Er mag onder de in een bepaalde zaak fungerende deputaten niemand zijn die eerder bij de in appèl aanhangige zaak betrokken is geweest of die in enige persoonlijke relatie staat met de partijen dan wel een van de partijen. Het deputaatschap informeert partijen over de namen van de personen die de zaak zullen behandelen en biedt hen de mogelijkheid aan te geven of er omstandigheden zijn om aan te nemen dat een der deputaten niet onpartijdig staat ten opzichte van de te behandelen zaak. Het deputaatschap neemt vervolgens een beslissing over de inzet van een deputaat.

Vorbereidende behandeling door deputaten**Artikel 7**

De deputaten zullen zo spoedig mogelijk van het appèlschrift kennisnemen en de behandeling ervan door de generale synode voorbereiden. Wanneer zij er niet in slagen dit voorbereidende werk af te ronden voordat de generale synode in eerste zitting bijeenkomt, zullen zij dit tijdig aan haar meedelen. In overleg met het moderamen van de synode zal een datum worden bepaald waarop in de synode

hun advies kan worden behandeld.

Deputaten hebben de bevoegdheid een geschil te schikken wat tot intrekking van het appèlschrift zal leiden.

Artikel 8

Een appèlschrift zal steeds eerst door de deputaten op zijn ontvankelijkheid worden getoetst. Het is bij voorbaat niet ontvankelijk:

1. indien het niet is ingediend voor de sluitingsdatum die door de samenroepende kerk is vastgesteld voor het inzenden van stukken naar de synode volgend op het besluit of de handelingen van de mindere vergadering waartegen bezwaar wordt gemaakt, tenzij er naar het oordeel van de generale synode goede redenen zijn daarvan af te wijken;
2. indien de appellant geen lid meer is van een gereformeerde kerk, tenzij het een appèl betreft tegen onrecht dat hem in zijn hoedanigheid als kerklid is aangedaan en de gevraagde uitspraak betekenis heeft voor zijn terugkeer naar de kerk of voor een herstel van zijn goede naam in de gemeente of wanneer hij optreedt in zijn kwaliteit als wettig vertegenwoordiger van een kerklid.

Artikel 9

Als partijen in het geschil worden beschouwd de partijen betrokken bij het oorspronkelijke bezwaar.

De partijen zullen aan de deputaten desgevraagd alle relevante stukken die op het geding betrekking hebben, ter beschikking stellen digitaal dan wel schriftelijk in zeventvoud en alle nodige inlichtingen verschaffen. De deputaten zijn bevoegd termijnen te stellen waarbinnen de gevraagde medewerking moet worden gegeven. Zij zullen erop toezien dat de partijen volledig geïnformeerd zijn over de stukken en inlichtingen die van weerszijden in de behandeling van de zaak ter tafel worden gebracht. Het is aan deputaten om – indien de indiener daar uitdrukkelijk om vraagt – te beoordelen of stukken vanwege hun vertrouwelijk karakter niet geschikt zijn om voorgelegd te worden aan de wederpartij. Indien geoordeeld wordt dat een beroep op de vertrouwelijkheid terecht is, behoren deputaten wel het karakter van die vertrouwelijke stukken te benoemen. De wederpartij mag dan vragen dat deze stukken bij de besluitvorming buiten beschouwing blijven.

Artikel 10

De deputaten zullen ten aanzien van de aanhangige kwestie zo nodig mondeling hoor en wederhoor toepassen. Zij zullen daarbij aan de partijen gelegenheid geven tot toelichting en/of verweer en tot het reageren op elkaars stukken. Zij zullen ook de partijen in elkaars aanwezigheid kunnen horen. Ook kerkleden, die de zaak rechtstreeks aangaat, kunnen door deputaten gehoord worden. Dit geldt eveneens voor visitatoren en anderen, die in de rechtsgang bij de zaak betrokken zijn geweest. Van dit horen moeten de partijen kennis kunnen nemen.

Artikel 11

De partijen hebben het recht zich in hun schriftelijk en mondeling contact met deputaten te laten bijstaan.

Artikel 12

Van de mondelinge besprekingen met de partijen zal steeds een kort verslag worden gemaakt, waarvan aan beide partijen een afschrift zal worden verstrekt.

Artikel 13

De deputaten zullen advies en hulp kunnen vragen van deskundigen, mits daarbij de noodzakelijke geheimhouding in acht wordt genomen.

Artikel 14

De deputaten zullen hun rapport en een volledig concept voor een besluit over het ingediende appèlschrift uiterlijk tien dagen voor de afgesproken datum van de behandeling op de synode indienen onder de aanduiding 'vertrouwelijk'. Vervolgens bepaalt de synode de wijze van behandeling en brengt de partijen en andere betrokkenen hiervan op de hoogte.

Artikel 15

Wanneer de deputaten er niet in slagen hun voorbereidend werk af te ronden binnen de afgesproken termijn, zullen zij dit aan de generale synode melden. De synode zal dan beslissen over de datum van afhandeling.

Behandeling en besluitvorming door de generale synode

Artikel 16

Bij de behandeling van het appèlschrift in de vergadering van de generale synode zullen tenminste twee deputaten aanwezig zijn om hun rapport en voorstel toe te lichten en de generale synode verder in het appèl van advies te dienen.

Artikel 17

De synode kan aan partijen het verzoek doen in haar zitting waarin de bespreking van het appèlschrift plaatsvindt, hun zienswijze mondeling toe te lichten. De leden van de generale synode die betrokken zijn (geweest) bij een appèlzaak – onder wie in elk geval de afgevaardigden van de particuliere synode tegen wie het appèl is ingesteld –, maken geen deel uit van de vergadering bij de behandeling van die appèlzaak. Indien een synode besluit een appèlschrift in comité te behandelen, zullen de leden van de synode die betrokken zijn (geweest) bij die appèlzaak, de vergadering verlaten voordat de beraadslaging begint. Hetzelfde geldt voor partijen, indien hun is toegestaan hun zienswijze mondeling in de vergadering toe te lichten.

Artikel 18

In het besluit van de generale synode dienen de volgende elementen te zijn opgenomen:

- a. een weergave van het besluit, de besluiten en/of de handelingen van de mindere vergadering waarover geschil is gerezen;
- b. een samenvatting van de bezwaren die ertegen door de appellant zijn ingebracht;
- c. een samenvatting van de gronden, de toelichting, casu quo het verweer van de genoemde mindere vergadering;
- d. een nauwkeurige verantwoording van de gronden waarop de uitspraak van de generale synode berust;
- e. een duidelijke uitspraak van de generale synode over het appèlschrift;
- f. zo nodig een aanwijzing van de rechtsgevolgen van het genomen besluit;
- g. indien van toepassing, nadere aanwijzingen inzake de weg waarlangs herstel van recht en vrede kan worden bewerkstelligd.

De generale synode zal van haar besluit binnen twee weken op ordelijke wijze kennis geven aan de partijen.

Artikel 19

Indien iemand op grond van artikel 31 van de Kerkorde in appèl is gegaan bij de generale synode en daartoe overeenkomstig deze regeling een appèlschrift bij het deputaatschap heeft ingediend, zijn deputaten bevoegd – indien uit een oogpunt van spoedeisendheid en ter voorkoming van onherstelbaar nadeel strikt nodig – een ordemaatregel te treffen totdat de generale synode op het appèl heeft beslist. Appellant zal daartoe een schriftelijk en gemotiveerd verzoek moeten indienen bij het deputaatschap.

Deputaten zullen dit verzoek behandelen zoveel mogelijk in overeenstemming met deze regeling.

Artikel 20

In de gevallen waarin deze regeling niet voorziet, beslist de generale synode.

BIJLAGE II

Notitie Revisie, of beter: herziening van uitspraken in kerkelijke appèlzaken

Notitie van deputaten appèlzaken GS, met aanbeveling aan deputaten kerkrecht en kerkorde en aan de generale synode.

Inhoudsopgave

1. Inleiding en definities
2. Wanneer is herziening mogelijk? Duidelijkheid vereist
3. Appèluitspraken, een categorie apart
4. Verhouding tussen herziening en ('hoger') appèl; nooit herziening als appèl mogelijk is?
5. Criteria voor herziening; beter ruime dan enge?
6. Ook herziening op verzoek van anderen dan de oorspronkelijke procespartijen?
7. Beoordeling van herzieningsverzoeken; door wie? Rol van deputaten
8. Aanbeveling

1. Inleiding en definities

In deze notitie gaat het over verzoeken die worden gericht aan een kerkelijk orgaan dat als beroepsinstantie, op grond van artikel 31 van de Kerkorde, een bepaalde uitspraak heeft gedaan, en die ertoe strekken dat dit orgaan de zaak opnieuw beoordeelt en dus een nieuwe beslissing geeft in dezelfde zaak. Zulke verzoeken worden meestal revisieverzoeken genoemd, maar in deze notitie wordt daarvoor – om ze te onderscheiden van verzoeken die geen betrekking hebben op een rechterlijke uitspraak – de term herzieningsverzoek of verzoek om herziening gebruikt.³

Bij herziening liggen de opeenvolgende uitspraken in één hand; de instantie die een verzoek om herziening behandelt, beoordeelt of een eigen uitspraak moet worden herzien. Daarin onderscheidt herziening zich van beroep of 'hoger' beroep (hierna: appèl). Bij appèl beoordeelt het ene kerkelijke orgaan (de meerdere vergadering) een besluit of een uitspraak van een ander orgaan (de mindere vergadering).

Een classis, particuliere synode of generale synode wordt om de zoveel tijd telkens opnieuw geïnstitueerd. Het blijft echter hetzelfde orgaan, ook al wijzigt van zitting tot zitting de samenstelling. Als een classisvergadering een appèlzaak waarin een vorige classisvergadering uitspraak heeft gedaan, opnieuw beoordeelt, is daarop dus de term herziening van toepassing en wordt niet gesproken van appèl. Hetzelfde geldt als op het niveau van een particuliere synode of een generale synode een herbeoordeling plaatsvindt van een uitspraak van een voorgaande particuliere synode respectievelijk generale synode.

In het kader van artikel 31 van de Kerkorde treedt een kerkelijk orgaan op als rechtsprekende instantie. Er wordt uitspraak gedaan op een beroep of een 'hoger' beroep. Buiten het onderwerp van deze notitie vallen verzoeken om revisie (en bezwaarschriften) die gericht worden aan een orgaan dat het besluit waarop het verzoek (c.q. het bezwaar) betrekking heeft, nam in zijn hoedanigheid van bestuursorgaan.

Onder bestuursorgaan is hier te verstaan een kerkelijk orgaan dat bevoegdheden uitoefent die op grond van de Kerkorde in oorsprong toebehoren aan dat orgaan. Een kenmerkend verschil tussen een bestuursorgaan en een rechtsprekende instantie (hierna: appèlorgaan) is dat het appèlorgaan oordeelt in zaken waarin dat orgaan nu juist geen primaire besluitgevende bevoegdheid heeft. De appèlinstantie dankt de bevoegdheid om zich met de in geding zijnde zaak in te laten slechts aan artikel 31 van de Kerkorde, dus aan het gegeven dat bij haar een appèlschrift is ingediend.

³ Verderop in deze notitie wordt betoogd waarom het belangrijk is te onderscheiden naar de aard van de uitspraak/het besluit waarop het verzoek om herziening/revisie betrekking heeft. Aan het slot van deze notitie is de aanbeveling opgenomen om ter wille van de helderheid de term revisieverzoek te vermijden als het betreft appèluitspraken. In ordinantie 12 van de PKN wordt ook uitdrukkelijk onderscheid gemaakt tussen revisie en herziening, in dezelfde zin als hier bepleit. Zie naast art. 11, dat handelt over herziening van een appèluitspraak, art. 12 dat de mogelijkheid van revisie regelt van besluiten van kerkelijke vergaderingen.

2. Wanneer is herziening mogelijk? Duidelijkheid vereist!

Volgens het huidige kerkrecht bestaat geen onbeperkt recht om met de indiening van een herzieningsverzoek opnieuw een volle beoordeling en beslissing te verkrijgen van een zaak waarin een appèluitspraak is gedaan. Zo'n onbeperkt recht zou ook niet wenselijk zijn⁴.

Aan wélke beperkingen het recht op herziening is onderworpen, is echter voor het kerkrecht niet duidelijk. In het wereldlijke bestuursprocesrecht (artikel 8:88 van de Algemene wet bestuursrecht) kan slechts door een partij in het geschil herziening van een rechterlijke uitspraak worden verzocht, en wel uitsluitend op grond van feiten of omstandigheden die

- a. hebben plaatsgevonden vóór de desbetreffende appèluitspraak,
- b. bij de indiener van het herzieningsverzoek vóór de uitspraak niet bekend waren en redelijkerwijs niet bekend konden zijn en
- c. waren zij bij de appèlinstantie eerder bekend geweest, tot een andere uitspraak hadden kunnen leiden.

In de kerkelijke rechtspraak wordt meer ruimte gelaten voor herziening. Een scherpe definitie van de grenzen ontbreekt echter. Een herzieningsverzoek moet wel iets nieuws bevatten, maar waarin dat nieuwe moet bestaan en hoe hoog de drempel is die in dit opzicht wordt gehanteerd, is niet in regels vastgelegd. In feite is het aan de vrijheid van het kerkelijke appèlorgaan dat een herzieningsverzoek ontvangt, overgelaten te beslissen of en in hoeverre een herzieningsverzoek dient te leiden tot een nieuwe beoordeling van de zaak.⁵

Tegen deze praktijk valt als belangrijk bezwaar in te brengen dat degene die overweegt een herzieningsverzoek in te dienen, nauwelijks een aanknopingspunt heeft om te beoordelen of het zin heeft die stap te zetten. Gebrek aan duidelijkheid op dit punt kan hem stijven in te hoge verwachtingen. Dat staat de aanvaarding van de ontvangen appèluitspraak in de weg en leidt gemakkelijk tot extra frustraties na ontvangst van een negatieve beslissing op een ingediend herzieningsverzoek.

Het is in het belang van een goede rechtsbedeling binnen de kerken dat het gezag van een appèluitspraak hoog wordt gehouden, in het bijzonder als het gaat om een appèluitspraak die in laatste instantie is gedaan. Dat maakt het de moeite waard na te denken over het scheppen van meer duidelijkheid over de criteria voor herziening van kerkelijke rechterlijke uitspraken.

3. Appèluitspraken, een categorie apart

In het geheel van de besluiten die een kerkelijke instantie zoals een classis, particuliere synode of de generale synode neemt (hierna wordt gemakshalve verder alleen over de generale synode gesproken), vormen appèluitspraken een categorie apart. Rechterlijke en bestuurlijke beslissingen zijn beslissingen van onderscheiden aard. Als er reden is om in het algemeen een bepaald beleid te voeren inzake de mogelijkheid om revisie te vragen van synode-uitspraken, volgt daaruit dus nog niet dat ditzelfde beleid ook behoort te gelden voor door de synode gedane appèluitspraken.

Er is juist reden om hier terdege te onderscheiden. Met een rechterlijke uitspraak wordt een geschil beëindigd. Of de rechter het beste oordeel heeft, kan vatbaar zijn voor meningsverschil, maar iemand moet – omdat anders het geschil niet wordt opgelost - het laatste woord hebben, en die rol valt de rechter toe. Zijn woord beslecht het geschil. Daarmee is het geschil (als rechtsgeschil) uit de wereld.

De competentie van de rechter houdt daarmee ook op; hij is niet bevoegd zich verder met de zaak te bemoeien⁶. Hier zit een kenmerkend verschil met wat een bestuursorgaan of wetgevend (algemene regels stellend) orgaan doet. Als de generale synode uitspraken doet die van bestuurlijke of regelgevende (waaronder leerstellige) aard zijn, sluit zij daarmee niet een situatie af. Zij wil juist stuur geven aan iets dat zich in de toekomst zal gaan manifesteren. De verantwoordelijkheid waaruit het nemen van zulke besluiten voortkomt, houdt ook niet op bij een eenmalig spreken, maar is van duurzame aard. Bij dat laatste past dat uitspraken die de generale synode op grond van haar

⁴ Zie voor de bezwaren daartegen J.P.A. Boersma, *Revisie in kerkelijke geschillen*, notitie van 22 mei 2004 en M. te Velde, *Raakvlakken tussen appèl en revisie*, Verslag werkconferentie van het deputaatschap appèlzaken GS, 4 oktober 2003, blz. 33 e.v.. Ook te vinden op www.kerkrecht.nl (klikken op Auteur > deputaten).

⁵ Zie M. te Velde, t.a.p., blz. 34

⁶ Zie P. Lourens, Verslag werkconferentie generaal deputaatschap appèlzaken (ad art. 31 KO), 11 november 2006 (www.kerkrecht.nl).

verantwoordelijkheid voor goed bestuur en goede regelgeving doet, uit de aard der zaak voor wijziging vatbaar moeten zijn. Haar besluiten kunnen immers later blijken niet het voorziene effect te hebben, bijvoorbeeld omdat het draagvlak verkeerd is ingeschat, situaties kunnen wijzigen, inzichten over wat het beste beleid is of wat de juiste schrijftuitleg is, kunnen veranderen, enz. Daarmee wil gezegd zijn dat 'revisie' van besluiten op bestuurlijk gebied of van besluiten van regelgevende aard geen abnormaal verschijnsel is. Het is een *fact of life*. Er is geen reden om revisie van dergelijke besluiten sterk aan banden te leggen.

Voor rechterlijke uitspraken ligt dat duidelijk anders: *Roma locuta, causa finita*. Genoeg reden om rechterlijke uitspraken enerzijds en bestuurlijke en regelvaststellende uitspraken anderzijds niet over één kam te scheren als het gaat om het aangeven van de ruimte voor revisie/herziening.

4. Verhouding tussen herziening en ('hoger')⁷ appèl; nooit herziening als appèl mogelijk is?

De Kerkorde geeft in artikel 31 als regel dat degene die meent dat hem onrecht is aangedaan door een uitspraak van een mindere vergadering, zich kan beroepen op de meerdere vergadering (hier: 'hogere' appèlorgaan).

Het ligt voor de hand dat de mindere vergadering die is opgetreden als appèlorgaan, in het bestaan van deze regel in het algemeen reden dient te vinden om een herzieningsverzoek met betrekking tot haar appèluitspraak niet in behandeling te nemen. De verzoeker dient te worden doorverwezen naar de meerdere vergadering, het 'hogere' appèlorgaan.⁸

Wie nalatig is geweest om tijdig 'hoger' appèl in te stellen, moet geen ingang krijgen voor de indiening van een herzieningsverzoek;. Hij moet te horen krijgen dat hij de gevolgen van zijn nalatigheid moet dragen. Indien de verzoeker meent excuses te hebben voor het feit dat hij niet tijdig 'hoger' appèl heeft ingesteld, moet hij voor een beoordeling van dat betoog zijn bij het 'hogere' appèlorgaan.

Als zich na de appèluitspraak nieuwe ontwikkelingen voordoen, is dat geen reden voor herziening van de appèluitspraak. Nieuwe omstandigheden kunnen om een nieuwe beslissing vragen, maar dat moet dan een nieuwe beslissing zijn van het bestuursorgaan en niet van het appèlorgaan of het 'hoger' appèlorgaan. Vergelijk hetgeen onder 1 en 3 is opgemerkt over de bevoegdheid respectievelijk verantwoordelijkheid van het appèlorgaan versus die van het bestuursorgaan.

Het vorenstaande geeft een helder systeem⁹. De vraag rijst echter of toch niet een uitzondering zou moeten aanvaard voor gevallen waarin de mindere vergadering (bijvoorbeeld de classis) een appèluitspraak heeft gedaan die duidelijk berust op een vergissing omtrent een beslissend feit. Als zowel het een (de vergissing) als het ander (het beslissende karakter van dat feit) onomstreden is, verdient het de voorkeur dat de classis, nadat haar de vergissing is voorgehouden, zelf de misslag herstelt. Dat is praktischer dan dat de particuliere synode daartoe in de zaak moet worden gemengd (met alle vertraging en extra beslag op menskracht van dien). Omdat in zo'n geval sprake is van een uitspraak die de classis – met kennis van de juiste feitelijke grondslag van de zaak - zó niet had willen doen, is de bedoeling van 'hoger' appèl, te weten het bieden van de mogelijkheid tot het verkrijgen van een oordeel van een meerdere vergadering dat mogelijk anders is dan dat van de mindere vergadering over dezelfde zaak, hier niet echt van toepassing.

5. Criteria voor herziening; beter ruime dan enge?

Wanneer de generale synode een herzieningsverzoek ontvangt tegen een door haar (voorganger) gedane appèluitspraak, kan de neiging bestaan zich te laten leiden door de overweging dat indien de gekritiseerde beslissing terecht is genomen, de indiener van het herzieningsverzoek die beslissing wellicht beter zal kunnen aanvaarden als de zaak nogmaals wordt behandeld, nog eens wordt ingegaan op de - al of niet in andere gedaante - aangevoerde bezwaren en argumenten. De gedachte kan daarbij bestaan dat het gezag van de uitspraak wordt versterkt als blijkt dat twee generale synodes in verschillende samenstelling tot hetzelfde oordeel zijn gekomen. Zulk soort overwegingen kunnen de opvatting voeden dat het toch altijd maar beter is over te gaan tot een royale behandeling van het verzoek om herziening, zowel indien de indiener gelijk zou hebben als wanneer hij ongelijk zou hebben. In het eerste geval verdiende de eerste uitspraak immers uiteindelijk geen gezag en in het tweede geval wordt het gezag van die uitspraak juist versterkt.

⁷ Hoger wordt hier tussen aanhalingstekens geplaatst in aansluiting bij de traditie om een vergadering van meer kerken (meerdere vergadering) geen hogere vergadering te noemen.

⁸ De kerkelijke jurisprudentie is op dit punt weinig gepreciseerd. Zie M. te Velde, *Raakvlakken tussen appèl en revisie*, Verslag werkconferentie van het deputaatschap appèlzaken GS 4 oktober 2003, blz. 34.

⁹ Conform J.P.A. Boersma, *Revisie in kerkelijke geschillen*, notitie van 22 mei 2004

Deze gedachtegang heeft de schijn van enige zinnigheid. Toch is zij onjuist, omdat zij niet getuigt van goed begrip van de essentie van rechtspraak.

Dat het belangrijk is dat de in het ongelijk gestelde partij ervan overtuigd kan zijn dat haar door het appèlorgaan recht is gedaan, zal niemand ontkennen. Men moet hieraan echter niet het gezag van de appèluitspraak opofferen. Voor de legitimatie van de gedane uitspraak is niet van belang of de in het ongelijk gestelde partij overtuigd is van de juistheid ervan, althans vrede kan hebben met de beslissing. Die legitimatie steunt ook niet op de veronderstelling dat een anders samengesteld appèlorgaan tot dezelfde beslissing zou zijn gekomen, zodat het relevant zou zijn de houdbaarheid van die veronderstelling te verifiëren.

Een rechterlijke uitspraak heeft gezag in zichzelf, krachtens de aan het rechterlijk orgaan opgedragen bevoegdheid om - met inachtneming van zorgvuldige procedureregels die een complete beoordeling mogelijk bedoelen te maken – in de concrete zaak die aan hem is voorgelegd, bindend vast te stellen wat rechtens is. Een ruime openstelling van de mogelijkheid van herziening strookt niet met het wezen van rechtspraak en holt het gezag van de rechterlijke instantie en diens uitspraken uit. Herziening is bedoeld voor bijzondere gevallen; de mogelijkheid herziening te vragen moet niet kunnen worden aangegrepen om een geschil waarin is beslist, naar aanleiding van de uitspraak opnieuw aan de rechter voor te leggen¹⁰.

Dat oneigenlijke gebruik wordt niet bezworen door voor de mogelijkheid van herziening als eis te stellen dat nieuwe feiten of nieuwe argumenten dan wel nieuwe inzichten worden aangevoerd. Die eis werpt nauwelijks een dam op tegen herzieningsverzoeken.

Wie het niet eens is met de gedane uitspraak, zal meestal vrij gemakkelijk kans zien zijn stellingen nog eens in andere verpakking naar voren te brengen. Er is ook een meer principiële reden waarom het vinden van nieuwe argumenten geen grond moet kunnen opleveren voor het vragen van herziening. De gedane uitspraak berust op de argumenten die aan die uitspraak ten grondslag zijn gelegd en die naar het oordeel van het appèlorgaan de beslissing kunnen dragen. Daarbij heeft het appèlorgaan ook argumenten in overweging kunnen nemen (en verwerpen) die niet door de partijen waren aangevoerd.

Voor het in overweging nemen van feiten is het appèlorgaan in vergaande mate afhankelijk van wat de partijen aandragen, maar voor argumenten geldt dat niet. Die kan (en moet) het appèlorgaan zonodig zelf bijbrengen. Daarom kan het in een herzieningsverzoek aanvoeren van argumenten die geen (zichtbare) rol hebben gespeeld in de bekritiseerde uitspraak, niet de weg ontsluiten naar herziening. Anders komt men al heel snel uit bij de opvatting dat indien in een herzieningsverzoek kritiek wordt geleverd op de gegeven uitspraak, dat al voldoende reden vormt om de behandeling van de zaak over te doen.¹¹ Als men zo ver niet wil gaan, maar een begrenzing wil zoeken in het gewicht van de 'nieuwe' argumenten, lijdt het gezag van de rechtspraak toch evengoed schade en gaat bovendien het in punt 2 genoemde bezwaar klemmen dat de belanghebbende die indiening van een herzieningsverzoek overweegt, geen objectief handvat heeft voor het begroten van de kans dat een verzoek om herziening inhoudelijk in behandeling wordt genomen. Hij kan immers van te voren niet weten hoe zwaar de 'nieuwe' argumenten voor het appèlorgaan zullen wegen.

Indien de indiening van een herzieningsverzoek wordt gegrond op nieuwe feiten of omstandigheden, bestaat er minder reden voor terughoudendheid om op zo'n verzoek in te gaan. Het moet dan wel gaan om feiten of omstandigheden die dateren van vóór het moment dat de uitspraak waarvan herziening wordt verzocht, werd gedaan. Feiten die ná dat moment zijn ontstaan kunnen immers geen ander licht werpen op de juistheid van de gegeven rechterlijke beslissing. Zij kunnen eventueel wel aanleiding vormen voor een nieuwe beslissing van het betrokken bestuursorgaan. Zie hiervoor het in de punten 1 en 4 opgemerkte.

¹⁰ De onwenselijkheid hiervan springt nog meer in het oog als men bedenkt dat het appèlorgaan – in (gedeeltelijk) andere samenstelling – tot een andere, tegengestelde, beslissing kan komen. Uiteraard kan dan de wederpartij op haar beurt overwegen herziening te vragen van deze tweede uitspraak in dezelfde appèlzaak bij de volgende GS. Enzovoort, enzovoort ...

¹¹ Van zo'n ruime (in onze ogen dus te ruime) opvatting geeft blijk de uitspraak van de GS Amersfoort 2005, Acta artikel 70, besluit 6. Volgens de eerste grond van dat besluit (dat betrekking heeft op revisie van een appèluitspraak) moet een revisieverzoek "*worden getoetst aan de hand van de vraag, of er nieuwe argumenten en/of gezichtspunten worden aangedragen c.q. of er sinds het nemen van het omstreden besluit een nieuwe constellatie is ontstaan*". Hier wordt een criterium geformuleerd dat niet onderscheidt tussen revisie van rechterlijke uitspraken en andersoortige uitspraken/besluiten.

Waarom verschil maken tussen nieuwe feiten en omstandigheden (nieuw in de zin van nieuw gebleken) enerzijds en nieuwe argumenten/inzichten anderzijds? Niet zozeer omdat de eerste categorie scherper omlind is dan de tweede of omdat gevallen waarin kan worden aangetoond dat de gedane uitspraak berust op een onjuiste of onvolledige feitelijke grondslag vrij zeldzaam zijn. De belangrijkste reden houdt hiermee verband, dat de zaak zélf anders wordt indien de feiten (substantieel) anders blijken te zijn dan eerst is aangenomen. Let wel, de feiten zélf blijken anders te zijn; het gaat niet om de vraag of de beoordeling van de feiten anders zou moeten zijn! De eerste beoordeling, zoals uitgemond in de appèluitspraak, en de tweede beoordeling, naar aanleiding van het herzieningsverzoek, hebben in zo'n geval in feite niet hetzelfde voorwerp. Aan de indiener van het herzieningsverzoek kan dan ook in die situatie het gezag van de eerste uitspraak niet worden tegengeworpen. Die uitspraak betreft immers de beoordeling van een andere feitelijke constellatie.

Denkbaar is dat de indiener wel iets anders kan worden tegengeworpen. Namelijk dat hij indertijd bij de behandeling van de zaak het appèlorgaan op de hoogte had kunnen brengen van de feiten waarvan nu voor het eerst melding wordt gemaakt in het herzieningsverzoek. In het wereldlijke recht verhindert zo'n tegenwerping dat op het verzoek om herziening kan worden ingegaan. In het kerkrecht van de PKN geldt een regeling die een iets soepeler beleid mogelijk lijkt te maken. Volgens Ordinantie 12, artikel 11, is herziening mogelijk op grond van feiten en omstandigheden waarmee geen of onvoldoende rekening is gehouden. Dit artikel luidt voluit als volgt:

Artikel 11. Herziening

1. Indien het generale college voor de behandeling van bezwaren en geschillen inzake een uitspraak waartegen geen beroep (meer) mogelijk is feiten en omstandigheden ontmoet waarmee geen of onvoldoende rekening is gehouden en welke, indien deze in aanmerking waren genomen, naar de mening van het generale college tot een andere uitspraak aanleiding zouden hebben gegeven, is het generale college bevoegd tot herziening van een zaak over te gaan, in welk geval het generale college een nieuwe uitspraak doet.
2. Wanneer het generale college overgaat tot herziening van een uitspraak regelt het zo nodig tevens de rechtsgevolgen van deze herziening.

Deze regeling maakt het mogelijk herziening ook dán toe te staan indien de indiener van het herzieningsverzoek weliswaar de nieuwe feiten en omstandigheden destijds naar voren had kunnen brengen, maar dat niet heeft gedaan, bijvoorbeeld omdat hij – de uitspraak nog niet kennende - het inzicht miste dat die feiten van belang zouden kunnen zijn. Een dergelijke regeling straft niet direct af dat een partij bij de behandeling van de appèlzaak niet de uiterste alertheid heeft betracht. Men krijgt een herkansing, althans wat betreft het aanvoeren van feiten en omstandigheden. Dit is een coulance die niet stimuleert tot het van meet af aan ontplooiën van alert procesgedrag. Anderzijds valt er iets voor te zeggen dat in kerkelijke geschillen onervaren partijen meer mededogen verdienen dan waarop zij mogen rekenen in wereldlijke geschillen. Omdat het toestaan van herziening geen plicht maar een bevoegdheid is, kan bij (ernstig) verwijtbare nalatigheid om de juiste feiten tijdig naar voren te hebben gebracht, de deur toch nog dicht worden gehouden voor herziening.

De conclusie uit al het voorgaande is dat de regeling van artikel 11 van Ordinantie 12 van de PKN, welke regeling uitdrukkelijk de mogelijkheid van herziening beperkt tot herziening wegens een onjuistheid in de feitelijke grondslag van de gegeven uitspraak, meer recht doet aan het eigen karakter van appèluitspraken dan een praktijk die appèluitspraken en andersoortige uitspraken/besluiten over één kam scheert wat betreft de mogelijkheid van revisie.

In de formulering van de criteria voor herziening zou overigens nog wel wat scherper dan is gebeurd in de aangehaalde bepaling van de PKN, tot uitdrukking kunnen worden gebracht dat in het herzieningsverzoek feiten moeten worden aangedragen waarmee in de appèluitspraak geen rekening is gehouden¹². Kritiek die erop neer komt dat de rechterlijke instantie aan de haar bekende feiten te veel of te weinig gewicht heeft toegekend of daaruit een onjuiste conclusie heeft getrokken, is niet een

¹² Uit P.van de Heuvel (red.), *De toelichting op de kerkorde van de Protestantse Kerk in Nederland* (Zoetermeer, 2004), blz. 253/254 blijkt de bedoeling duidelijker: "Ook bij bezwaren en geschillen is voorzien in de mogelijkheid van herziening. Blijkt in een later stadium dat feiten en omstandigheden ten onrechte buiten beschouwing zijn gebleven of zijn er nieuwe feiten aan het licht gekomen die een ander licht op de zaak werpen, dan kan het generale college de zaak opnieuw in behandeling nemen en eventueel een andere uitspraak doen." Ook uit de geraadpleegde uitspraken van het Generale College blijkt dat feiten en omstandigheden die bij het college bekend waren bij het nemen van zijn beslissing, niet worden aangemerkt als feiten en omstandigheden als bedoeld in ordinantie 12-11 en dus niet tot herziening kunnen leiden.

grond voor het vragen van herziening. Men vraagt dan immers in feite om de beoordeling over te doen. Dat is een verkapt appèl, maar daarvoor kan men herziening niet gebruiken.

6. Ook herziening op verzoek van anderen dan de oorspronkelijke procespartijen?

Een uitspraak in een rechtsgeschil raakt als zodanig slechts degenen voor wie die uitspraak rechtsgevolgen bedoelt te hebben. Doorgaans zullen dit slechts degenen zijn die als partij betrokken zijn geweest bij de behandeling van de zaak. Indien in een uitzonderingsgeval een derde - die al dan niet ten onrechte niet is betrokken geworden bij de oorspronkelijke rechtszaak - rechtstreeks in zijn rechtspositie wordt geraakt door de uitspraak, zou echter ook deze om herziening moeten kunnen verzoeken, zij het eveneens met de beperking dat herziening slechts mogelijk is op grond van nieuwe feiten en omstandigheden.

Het kan echter vóórkomen dat een appèlorgaan, bijvoorbeeld de generale synode, in (de motivering van) zijn uitspraak blijkt geeft van opvattingen waarin kerken of kerkleden die geen partij waren in het geschil, een miskennis zien van normen die zij voor de juiste houden. Zo'n uitspraak bindt hen echter niet, zodat volgens de zojuist vermelde regel, zulke kerken of kerkleden niet het recht toekomt herziening te verzoeken. Men moet hier voor ogen houden dat een uitspraak van de generale synode in een rechtsgeding dat met een appèlschrift aanhangig is gemaakt, een uitspraak van een ander karakter en van een andere orde is dan een leeruitspraak. De uitspraak op appèl heeft dan ook niet de brede bindende kracht die een leeruitspraak wel heeft. Ze bindt immers slechts partijen.

Het vorenstaande neemt niet weg dat als er in de kerken onrust ontstaat over (bijvoorbeeld) een bepaalde uitlegging van de Heilige Schrift, de belijdenis of de Kerkorde, die de generale synode heeft gehanteerd bij de beoordeling van een concreet appèl, er wel een weg moet zijn om die uitlegging (dus niet de uitspraak zelf die in het concrete geschil is gedaan!) ter discussie te stellen en die discussie zondig ook te laten uitmonden in een uitspraak door het kerkelijk orgaan dat daarvoor het meest aangewezen is, te weten de generale synode.

Men moet de omstandigheid dat de generale synode zowel hoogste appèlorgaan is als de aangewezen instantie om leiding te geven aan discussies over de leer van de kerk, echter niet aangrijpen om via een herzieningsverzoek een soort kortsluiting te bewerkstelligen tussen de generale synode in de ene en de generale synode in de andere rol.

De Kerkorde kent niet voor niets, naast de (in laatste instantie) naar de generale synode leidende appèlweg van artikel 31, de weg van artikel 30 van de Kerkorde. Artikel 30 waarborgt dat zaken die alle kerken aangaan – aangelegenheden rond de leer zijn bij uitstek zulke zaken - niet meteen door de generale synode worden bedisseld maar dat bij het beraad, via de mindere vergaderingen, het kerkelijke grondvlak breed wordt ingeschakeld. Indien, zoals in het verleden is geschied met de uitspraak van de generale synode in een geschil over een preek over het gebod van de sabbatsrust, de behoefte blijkt aan nadere oordeelsvorming over een vraagpunt van de leer, is er dus een betere weg om in die behoefte te voorzien dan het opnieuw behandelen van de rechtszaak naar aanleiding van een herzieningsverzoek. De appèluitspraak zelf is bij het volgen van de weg van artikel 30 KO niet meer het voorwerp van nadere besluitvorming. De appèluitspraak kan ook geen sta in de weg vormen op een van die wegen; die uitspraak had immers geen wijdere strekking dan dat daarmee een concreet geschil tussen bepaalde partijen is beslist.

7. Beoordeling van herzieningsverzoeken; door wie? Rol van deputaten

Anders dan een appèl heeft een verzoek om herziening de strekking dat dezelfde zaak nogmaals door hetzelfde orgaan wordt behandeld. Er is daarom niets op tegen dat dezelfde personen die aan de behandeling van het appèl hebben deelgenomen, ook deelnemen aan de behandeling van het herzieningsverzoek. Die personen zijn zelfs het beste in staat de vraag te beantwoorden of de nieuw aangevoerde feiten van dien aard zijn dat zij, indien zij al bij het geven van de appèluitspraak bekend waren geweest, tot een andere uitspraak zouden hebben geleid.

Dat betekent concreet dat leden van de meerdere vergadering die hebben meegewerkt aan de uitspraak in appèl waarvan herziening wordt verzocht, zich niet behoeven te verschonen. Ze kunnen gewoon aan de beraadslagingen deelnemen en ook meebeslissen. Om een gelijksoortige reden ligt het ook in de rede dat het deputaatschap dat de behandeling van de appèlzaak heeft voorbereid, een overeenkomstige rol vervult bij de voorbereiding van de behandeling van het herzieningsverzoek.

Deze benadering betekent een breuk met het kerkelijk gewoonrecht dat o.m. is vastgelegd in artikel 7, 11e lid, aanhef en onder b, van de Huishoudelijke regeling voor generale synoden.¹³

Een dergelijke gewijzigde praktijk is echter in lijn met de opvatting dat de mogelijkheid van herziening niet is gegeven om een rechterlijke uitspraak aan een herbeoordeling te onderwerpen (zie paragraaf 5 van deze notitie). Indien men die opvatting niet deelt en dus wel de mogelijkheid van herbeoordeling openhoudt, moet men uiteraard anders aankijken tegen de wenselijkheid of onwenselijkheid dat appèl en herziening worden beoordeeld door dezelfde personen. Dat staat immers een zuivere herbeoordeling (gericht op de vraag of het appèlorgaan zich goed van zijn taak heeft gekweten) in de weg. De kern van deze notitie is echter dat een dergelijke herbeoordeling nu juist vreemd is aan de doelstelling van de herzieningsmogelijkheid.

8. Aanbeveling

Het deputaatschap appèlzaken GS wenst, op basis van deze notitie, in overleg met het deputaatschap kerkrecht en kerkorde te komen tot een voorstel aan de generale synode dat gericht is op een herbezinning op de criteria voor het behandelen van herzieningsverzoeken met betrekking tot uitspraken in appèlzaken. Aanbevolen wordt te komen tot een praktijk waarbij voor de behandeling van herzieningsverzoeken strakkere criteria gelden, grosso modo naar het voorbeeld van de criteria die zijn neergelegd in de herzieningsregeling van de PKN.

Deze criteria moeten door de generale synode worden vastgesteld en vervolgens in ieder geval worden opgenomen, in het reglement (de reglementen) voor de behandeling van appèlzaken. Nader valt te bezien of deze criteria ook een plaats behoren te krijgen in de Kerkorde, of een bijlage daarvan. Tevens ware aan de generale synode voor te stellen consequent te gaan spreken over verzoeken om herziening als het gaat om revisieverzoeken ten aanzien van uitspraken die in appèl zijn gedaan. Een concreet voorstel zal nader worden geformuleerd en aan de generale synode worden toegezonden.

¹³ In deze bepaling wordt overigens geen onderscheid gemaakt tussen een 'gewoon' revisieverzoek en een verzoek om herziening van een uitspraak in appèl. Aan de bepaling ligt kennelijk de gedachte ten grondslag dat een revisie- of herzieningsverzoek op gelijke wijze dient te worden behandeld als een appèlzaak. Dan staat het behandelen door (deels) dezelfde personen op gespannen voet met de grondregel in het recht, dat een rechter niet over zijn eigen uitspraak oordeelt. Noties als onpartijdigheid en onafhankelijkheid van de rechter zijn daarbij aan de orde. In deze notitie wordt echter met klem betoogd dat herziening niet moet worden vereenzelvigd met appèl! Herziening is niet bedoeld als herkansing. Kenmerkend voor herziening van een uitspraak in appèl is juist dat ze alleen kan plaatsvinden in bijzondere gevallen, nl. als er feiten of omstandigheden worden aangevoerd die, *als ze destijds bekend waren geweest* tot een andere uitspraak hadden moeten leiden. Het gaat dus uitdrukkelijk niet om een nieuwe beoordeling op basis van dezelfde feiten, maar om een beoordeling op grond van (nieuwe) feiten die niet zouden zijn verdisconteerd bij de beoordeling die tot de uitspraak heeft geleid. Het gaat dus niet om de vraag of het juiste oordeel is geveld in de ogen van degenen die op het herzieningsverzoek moeten beslissen; dan fungeren zij als weer een nieuwe appèlinstantie. Tegen deze achtergrond ligt het voor de hand dat dezelfde rechter beziet of van dergelijke zgn. nova sprake is. In dat geval zou hij immers ook zelf tot een andere uitspraak zijn gekomen! Het onderscheid tussen appèl en herziening blijft dan helder.

BIJLAGE III**Adressenlijst deputaten**

A. Bas	Provincialeweg 60	9864 PE Kornhorn	adr.bas@planet.nl
J.P.A. Boersma	Stieltjeslaan 8	1222 RE Hilversum	jpa@boersma@xs4all.nl
W. Haitzma	Kennemerstraatweg 412B	1851 BK Heiloo	whaitzma@planet.nl
D.A.C. Slump	Elisabeth Muscherf 23	2907 EG Capelle a/d IJssel	dac.slump@hccnet.nl
P.L. Storm	Lindenlaan 8	7681 RE Vroomshoop	p.l.storm@planet.nl